

Västerås stadshus

– i samklang med tiden

VÄSTERÅS STAD

Här blev Sverige protestantiskt

Platsen vid Svartån har sedan medeltiden varit viktig för Västerås. På 1200-talet fanns här ett dominikankonvent med kyrka, klosterträdgård och bostäder för bröderna som tillhörde den katolska dominikanorden. De missionerade bland högtbildade människor och hade ett stort intresse för vetenskap och konst.

När Gustav Vasa drev igenom att Sverige skulle lämna katolicismen och bli ett protestantiskt land var det i dominikankonventet i Västerås som beslutet fattades 1527, vid den så kallade reformationsriksdagen. Ironiskt nog blev det dödsstöten för klosterverksamheten, som stängdes samma år.

Drygt 400 år senare hade rådhuset blivit för litet för Västerås stadsförvaltning som behövde nya lokaler. En tävling utlystes och i början av 1950-talet presenterade förre stadsarkitekten Sven Ahlbom hur det nya stadshuset skulle se ut. Man visste att det hade legat ett kloster vid Fiskartorget och var övertygad om att det var i Vasaparken, ungefär där bysten av Gustav Vasa står.

När schaktarbetet sattes igång visade det sig att klostret hade funnits på exakt den plats som det nya stadshuset var tänkt att byggas. Drygt 2 000 gravar hittades. Benen förvaras nu i ett rum i stadshusets källare.

▲ De svarta plattorna utanför stadshuset visar var klosterkyrkans entré låg.
◄ Plan över dominikankonventet. Finns vid ruinerna i Vasaparken.

Huset som symbol för samhörighet

Stadsarkitekten Sven Ahlbom såg snabbt till att ta vara på upptäckten att det hade legat ett dominikankloster på den plats där man planerade att bygga stadshuset. Grundmurarna är delvis rekonstruerade vid den del som vetter mot Vasaparken. Utanför entrén vid Fiskartorget visar stensättningen var klosterkyrkan hade sin portal och inne i stadshuset finns svarta markeringar i marmorgolvet där det fanns pelare i klostret.

Sven Ahlboms tanke med byggnaden var att förena konsterna – arkitekturen, måleriet, skulpturen, musiken och poesin – till ett mäktigt gemensamt uttryck. Förhoppningen var att "byggnaden ska tala till människorna i staden och stärka gemensamhetskänslan och samhörigheten, väcka och stimulera arbetsglädje och skönhetslängtan".

▲ Flygeln där kommunfullmäktigesalen finns är smyckad på både fram- och baksidan. På fasaden som vetter mot Fiskartorget hänger förgylld brons av Lennart Källström (1920–2007). Det konstverket gjordes 1962–1966. ▲ På andra sidan finns emaljmalningen "Föremål och former från stranden" av Lage Lindell (1920–1980), utförd vid Gustavsbergs fabriker 1958–1959.

Demokratins borg och maktens boningar

Lagom till kommunfullmäktiges hundraårsjubileum 1963 invigdes den del av stadshuset där fullmäktigesalen och Röda rummet ligger.

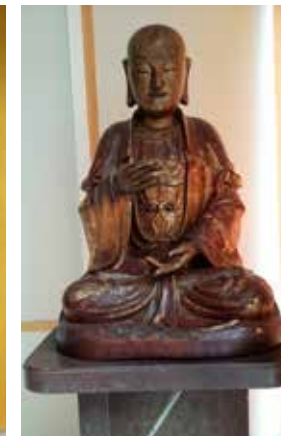
Utsmyckningen av kommunfullmäktiges sessionssal avgjordes genom en tävling. Det var textilkonstnären Kaisa Melantons bild av "Det fria ordet" som vann. Vävnaden består av en berättelse i tre delar som beskriver det politiska arbetet och de olika ingredienserna i en demokrati.

I kommunstyrelsens sammanträdesrum har Erik Idar illustrerat dominikan-klostrets grisar för att påminna dagens makthavare om de tillgångar och skattemedel som staden har att vårda och förvalta.

▼ Kommunfullmäktigesalen där politikerna fattar beslut om stadens framtid. På de bruna stolarna i U-formationen sitter de ordinarie ledamöterna. Utanför bild finns svarta stolar för suppleanterna. Här finns också en åhörarläktare. Fullmäktigeflygeln tillhör de delar av stadshuset som är mest utsmyckade. Parkettgolvet av ek har ett avancerat mönster som krävde skickliga hantverkare att lägga.

◀ "Pecunier" av Erik Idar (1911–1972), intarsia från 1960 i kommunstyrelsens sammanträdesrum. Det är 30 olika träslag som har använts för att skildra detta medeltida motiv.

◀ Dörren in till kommunstyrelsens sammanträdesrum är smyckad med intarsia av Tadeusz M Sempinski (1927–1998).

◀ Denna skulptur av Buddha från Mingtiden (1368–1644) står i kommunstyrelsens sammanträdesrum och ska symbolisera givandet och tagandet. Skulpturen förmedlades till staden av Harry Martinsson.

◀ Vävnaden "Det fria ordet" från 1967 av Kaisa Melanton (1920–2012) tog två år för Handarbetets Vänners ateljé i Stockholm att tillverka. Här betonas hur tankar och idéer föds (vänstra delen), hur diskussioner förs (i mitten) och hur beslut fattas och idéer förverkligas (högra delen).

Nordens största klockspel

Det finns ingenting som tyder på att klostret hade ett klocktorn, men stadsarkitekten Sven Ahlbom ville ha en kampanil, ett torn i italiensk stil med klockspel och urverk. Ett ståtligt monument som får betraktaren att förstå stadens kraft och framtidstro.

Klockorna är gjutna i Nederländerna, klockspelskulturens vagg. Klockspelet är Nordens största och består av 47 klockor som tillsammans väger cirka 15 ton. Den minsta, "Tummetott" är 21 cm i diameter och väger 11 kg. Den största, "Stor-dum" är 155 cm i diameter och väger 2 410 kg. Alla klockorna har ett eget namn och en specialskriven vers av poeten Bo Setterlind.

Från klocktornet hörs såväl klassiska stycken som modern musik, och det går inte bara på automatik – professionella klockspelare turas om att spela konserter från stadshustornet.

▲ Stadsarkitekten Sven Ahlbom och sonen Pär Ahlbom vid klockspelet. Pär har skrivit en av de melodislingor som spelas.

◀ Klockspelet invigdes 1960. Sedan dess har klockorna spelat över staden från morgon till kväll. Långt upp kan bokstäverna S och A anas – kanske ett sätt för Ahlbom att signera sitt verk? Ahlbom signerade också alla sina byggnader med en oansenlig blåklocka. I stadshuset satte han den på eldstaden i foajén utanför kommunfullmäktigesalen.

Foto: Pia Nordlander

▲ Vigsel i Röda rummet. Här finns kandelabrar från Skultuna Messingsbruk, kristallkronor från Böhmen, Tjeckien och gardiner från Italien med samma mönster som på sidentapeterna.

Röda rummet – unik plats för vigsel

Många av de som gifter sig borgerligt i Västerås gör det i stadshuset, i Röda rummet. Väggarna är klädda med röda sidentapeter, taket är utsmyckat med stuckatur och kristallkronor. Det är ett unikt rum jämförbart med Ovala rummet i Vita huset när det gäller 1950-talsklassicism. Arkitektstuderande reser årligen hit för att uppleva rummet i verkligheten.

▼ Stuckaturen i taket och de böhmiska kristallkronorna kröner rummet där många representationsmiddagar har hållits. Stolarna flyttades över hit från det gamla Rådhuset. Bordet är tillverkat av finsk masurbjörk.

◀ "I samklang med tiden" – Birger Halling (1907–1996) fick formge både trappräcken och husets motto av poeten Bo Setterlind (1923–1991) i ett av entréns fönster.

Konstnärligt och gediget hantverk

Många av konstnärerna som har fått pryda stadshuset och dess omgivningar har en koppling till Västerås på ett eller annat sätt.

På flera ställen i stadshuset finns texter av poeten Bo Setterlind som studerade i Västerås och är begravd på Wallinska kyrkogården. Birger Halling bodde här en period och fick formge både trappräcken i stadshuset och broräcken vid Svartån. Han målade också fondväggen på Västerås stadsbibliotek.

Själva stadshuset är ett konstverk i sig, klätt i grå bohusgranit, koppartak och med marmorgolv. Överallt finns detaljer som vittnar om gediget hantverk och en känsla för kvalitet.

▼ I entréhallen finns gobelängen "Dansen i Västra Aros" av Sten Kauppi (1922–2002), vävd av Handarbetets Vänner 1959–1961.

▲ "Vindarnas grotta" av Erik Grate (1896–1983) i brons och granit är en populär mötesplats och ett av Erik Grates viktigaste offentliga konstverk. Den invigdes 1969 och är utformad som en grotta eller båt med stort segel. Seglet fångar in ljudet från Svartån och återspeglar klangen från klockorna i stadshustornet.

◀ "Tjuren" från 1963 av Allan Runefelt (1922–2005) i förgylld brons – ej att förväxla med en guldkalv. En symbol för styrka.

▲ Glasväggen mellan entrén och foajén före kommunfullmäktigesalen heter "Ljuset" och blev klar 1965. Den är gjord av konstnären Edvin Öhrström (1906–1994) som också har skapat glasobelisken "Kristall, vertikal accent i glas och stål" vid Sergels torg i Stockholm.

▲ "Religionsamtal mellan Olaus Petri och Peder Galle", vid reformationsriksdagen 1527. Målad 1883 av Carl Gustaf Hellquist (1851–1890) från Kungsör, deposition från Nationalmuseum. Vid reformationsriksdagen i Västerås drev Gustav Vasa igenom beslutet att Sverige som första land i världen skulle bli protestantiskt och att katolicismen som varit statsreligion sedan 1000-talet skulle avskaffas. Det blev även slutet för dominikanklostret i Västerås.

▲ Bronsskulpturen "Borgarna" av Olle Adrin (1918–1988) tillverkad 1957–1961, med "pensionären" som spelar saxofon, "kronbruden" – kvinnan som livets sammanhållande och väsentliga faktor, "atommaskinen" där klotet symboliserar såväl atomen som jorden och "rymdmaskinen" med Pythagoras sats ingraverad.

▲ I den del av stadshuset som vetter mot Vasaparken har delar av ruinerna från klostret sparats eller rekonstruerats. Vid en av flyglarna finns ett minnesrum. "Kopparportarna" från 1978 är av kopparplåt och utformade av K G Lindholm (1919–1979). På väggen inne i rummet finns bronsreliefer av Sven Lundquist (1918–2010).

▼ På golvet i minnesrummet innanför "Kopparportarna" finns en text av Bo Setterlind (1923–1991): "Till minne av dem som jordats i det medeltida klostrets hägn. Hur snabbt vår levnads ljus förbrinner betänk vad gångna släkten givit och giver i kärleken till andra och därmed till livet. För att bortom djupen för att bortom ljuset nå det onåbara."

Korta fakta om stadshuset:

- Planerades från 1930-talet, första delen var färdig 1954, den sista 1988. Lokalerna anpassas löpande efter verksamheternas behov med hänsyn till arkitekturens värden.
- Arkitekt: Sven Ahlbom (1901–1990).
- Fasaden är av grå bohusgranit.
- Stadshustornet är 65 meter högt.
- Klockspelet består av 47 klockor och kan manövreras manuellt men även programmeras att spela automatiskt.
- Kostnaden för själva byggnaden beräknades till 35 miljoner kronor på 1960-talet, cirka 379 miljoner år 2016. Då är inte ombyggnationer, inventarier och utsmyckningar inräknade.
- Totala golvytan är 40 000 m² inklusive källaren. Det motsvarar lite drygt sju fotbollsplaner.
- Det finns cirka 2 500 fönster i byggnaden.
- Hösten 2016 hade 824 av stadens cirka 10 000 anställda sin arbetsplats här.

Från olika håll i centrala staden reser sig stadshusets silhuett. En välbekant syn både förr och nu. På samma sätt ljuder klockspelet över staden från morgon till kväll. Sven Ahlboms verk sätter spår än idag.

Välkommen till Västerås stadshus!

VÄSTERÅS STAD